

Επιλέγοντας ηγεσία: Σύγκρουση, αλλαγή και πολιτικό κόστος

Άρθρο Γνώμης

Ιανουάριος 2023
Αρ. 3

Copyright © 2022 | All Rights Reserved

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Διεύθυνση: Ανδρέα Ζάκου, Γρ.301, 2404 Έγκωμη, Λευκωσία, Κύπρος,

Τηλέφωνο: +357 22 664470 ■ Email: info@ispd.org.cy ■ www.ispd.org.cy

Το Ινστιτούτο προάγει τον ελεύθερο και ανοιχτό δημόσιο διάλογο που εδράζεται στον ορθολογισμό και στην επιστημονική τεκμηρίωση. Οι απόψεις που εκφράζονται σε δημοσιεύσεις του Ινστιτούτου εκφράζουν αποκλειστικά τον/την συγγραφέα ή τους συγγραφείς και δεν αντανακλούν απαραίτητα τις απόψεις του Ινστιτούτου.

Πρόεδρος Ινστιτούτου

Περί του συγγραφέα

Ο Δρ. Χριστόφορος Φωκαΐδης είναι ο Πρόεδρος του Ινστιτούτου Μελετών Πολιτικής και Δημοκρατίας.

Στοιχεία Επικοινωνίας:

Email: fokaides@ispd.org.cy

Επιλέγοντας ηγεσία: Σύγκρουση, αλλαγή και πολιτικό κόστος

Εισαγωγικά: Συναλλακτική Vs Μετασχηματιστική Ηγεσία

Στο εμβληματικό του βιβλίο με τίτλο «Ηγεσία» το 1978, ο James MacGrecor Burns προσδιορίζει δύο βασικούς τύπους ηγεσίας, τη συναλλακτική και τη μετασχηματιστική ηγεσία.¹ Η μεγάλη πλειοψηφία των ηγετών ανά τον κόσμο, εμπίπτει στην πρώτη κατηγορία. Βασικό γνώρισμα των συναλλακτικών ηγετών είναι η προσαρμογή στις εκάστοτε επιθυμίες των υποστηρικτών τους – ή σε αυτό που επιθυμεί η κοινή γνώμη για να το θέσουμε γενικότερα – προκειμένου να την ανταλλάξουν με στήριξη και ψήφους στις εκλογές. Ακόμα και ηγέτες που παρουσιάζουν χαρισματικά χαρακτηριστικά - που προκαλούν, δηλαδή, έλξη και έχουν μεγάλη επιρροή στους υποστηρικτές τους - μπορεί στην πραγματικότητα να αντλούν την έλξη τους αυτή, από την επιτυχία τους να προσαρμόζονται, κατά περίπτωση, και να εκφράζουν τις επιθυμίες των υποστηρικτών τους.

Αυτό δε σημαίνει ότι οι συναλλακτικοί ηγέτες, εξ ορισμού, δεν υπερασπίζονται το δημόσιο συμφέρον. Σημαίνει, ωστόσο, πως αν διακυβεύεται το προσωπικό τους συμφέρον, τότε η υπεράσπιση του δημόσιου συμφέροντος υποχωρεί. Στην πράξη, οι συναλλακτικοί ηγέτες επιχειρούν, κατά κανόνα, να διαμορφώσουν αποδεκτούς συμβιβασμούς, ισορροπώντας σε τακτικό επίπεδο ανάμεσα σε διαφορετικά συμφέροντα, έτσι ώστε να μη χρειαστεί να βρεθούν απέναντι στις πεποιθήσεις ή στις προτιμήσεις των υποστηρικτών τους, αποφεύγοντας κατ' αυτό τον τρόπο το πολιτικό κόστος.²

Βασικό γνώρισμα των συναλλακτικών ηγετών είναι η προσαρμογή στις εκάστοτε επιθυμίες των υποστηρικτών τους προκειμένου να την ανταλλάξουν με στήριξη και ψήφους στις εκλογές.

Στον αντίποδα της συναλλακτικής ηγεσίας, σύμφωνα με τον Burns, βρίσκεται η μετασχηματιστική ηγεσία. Αυτός ο τύπος ηγεσίας, που δε συναντάται συχνά, εδράζεται σε αξίες και έχει ως κύριο γνώμονα το κοινό καλό. Για να κριθεί ένας ηγέτης ως μετασχηματιστικός, θα πρέπει να είναι καταρχήν έτοιμος, παραγνωρίζοντας το προσωπικό του συμφέρον, να κινηθεί ενάντια στη βούληση των υποστηρικτών του, προκειμένου να

¹ Βλ. James MacGrecor Burns, *Leadership*, (New York: Harper & Raw, 1978).

² Βλ. James H. Read και Ian Shapiro, "Transforming Power Relationships: Leadership, Risk and Hope", Institute for Advanced Studies, Political Science Series Paper 135, 2014, σ.21.

στηρίζει αυτό που ο ίδιος θεωρεί ότι υπηρετεί το δημόσιο συμφέρον. Μόνο ένας τέτοιος ηγέτης μπορεί δυνητικά να καταστεί μετασχηματιστικός, να επιφέρει δηλαδή βαθιές και διαρκείς αλλαγές. Κι' αυτό γιατί κάθε σημαντική μετασχηματιστική πολιτική προϋποθέτει σύγκρουση.

Ο μετασχηματιστικός ηγέτης θα πρέπει να διαθέτει τη βούληση να αναλάβει πολιτικό προκειμένου να σταθεί απέναντι σε εδραιωμένα συμφέροντα και βαθιά εμπεδωμένες πεποιθήσεις.

Ο μετασχηματιστικός ηγέτης θα πρέπει να διαθέτει τη βούληση να αναλάβει πολιτικό κόστος – ακόμα και να διακινδυνεύσει να πάψει πλέον να είναι ηγέτης – προκειμένου να σταθεί απέναντι σε εδραιωμένα συμφέροντα και βαθιά εμπεδωμένες πεποιθήσεις που συνοδεύουν πάντα ένα οποιασδήποτε μορφής στάτους κβο. Σε μια δημοκρατία, η σύγκρουση αυτή εκτονώνεται, εν τέλει, μέσα από μια διαδικασία διαπραγμάτευσης σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο, που καθοδηγείται από τον ηγέτη και διαμορφώνει ένα νέο σημείο ισορροπίας στην κατεύθυνση της θετικής αλλαγής.

Στην πραγματική ζωή, οι ηγέτες μπορεί να διαθέτουν χαρακτηριστικά που εμπίπτουν και στον πρώτο και στον δεύτερο ιδεότυπο του Burns. Δεν αποκλείεται

μάλιστα ηγέτες με συναλλακτικά χαρακτηριστικά, κάτω από δοσμένες συνθήκες, να καθίστανται μετασχηματιστικοί ηγέτες. Μπορεί μάλιστα οι ηγέτες αυτοί να αποτελούν μέρος του συστήματος που επιχειρούν να αλλάξουν.³

Η σύγκρουση ως προϋπόθεση αλλαγής και το πολιτικό κόστος

Σε ώριμες κοινωνίες το κόστος της σύγκρουσης που είναι αναγκαίο για κάθε σημαντική αλλαγή, στην ουσία επιμερίζεται στους πολίτες, οι οποίοι είναι πιο δεκτικοί στις μεταρρυθμίσεις. Σε ανάλογα περιβάλλοντα, ο ρόλος των ηγετών καθίσταται περισσότερο διαχειριστικός. Ο Blondel σημειώνει χαρακτηριστικά πως σε μια χώρα, όπως η Ελβετία, όπου οι πολίτες αισθάνονται μεγάλη ικανοποίηση για το επίπεδο ζωής που απολαμβάνουν και δεν υφίστανται εξωτερικές απειλές, «το περιθώριο πρωτοβουλιών εκ μέρους των ηγετών μειώνεται δραστικά».⁴

Αν οι πολίτες όμως δεν είναι έτοιμοι να επιμεριστούν το κόστος της αλλαγής και αν μια χώρα ιδιαίτερα, αντιμετωπίζει κρίσιμες εξωτερικές ή εσωτερικές προκλήσεις, η ανάληψη

³ James MacGrecor Burns, *Transforming Leadership: A new pursuit of happiness*, (New York: Grove Press, 2003), σ.221.

⁴ Jean Blondel, *Political Leadership: Towards a general analysis*, (London: Sage Publications, 1987), σσ. 101-102.

πολιτικού κόστους από τον ηγέτη είναι μονόδρομος προκειμένου να ανοίξει ο δρόμος για προαγωγή οποιασδήποτε σημαντικής μετασχηματιστικής πολιτικής. Πρόκειται στην ουσία για ένα κόστος μετάβασης σε μια νέα κατάσταση πραγμάτων. Όσο πιο σημαντική είναι η αλλαγή, τόσο μεγαλύτερο είναι και το κόστος. Αν δεν υπάρχουν μετασχηματιστικοί ηγέτες να αναλάβουν το πολιτικό κόστος, τότε αυτό πληρώνεται, αργά ή γρήγορα, από την ίδια την κοινωνία σωρευτικά – ως κόστος αδράνειας – μέσα από μια κρίση ή με τη μορφή οικονομικής ή κοινωνικής υστέρησης.

Το ευρύτερο περιβάλλον μπορεί να διευκολύνει ή να δυσχεράνει την προσπάθεια μιας κοινωνίας για αλλαγή προς πιο ορθολογικές κατευθύνσεις ή ακόμα και αντιμετώπιση εθνικών προκλήσεων. Εξωγενείς κρίσεις, πόλεμοι ή συμφέροντα και πολιτικές τρίτων χωρών μπορεί να επηρεάζουν καθοριστικά την εξέλιξη των πραγμάτων - ιδιαίτερα σε μια μικρή χώρα, όπως η Κύπρος. Πάντοτε όμως οι δυνατότητες μιας χώρας να αντιμετωπίσει κρίσεις και απειλές είναι συνάρτηση των πολιτικών που η ίδια έχει ακολουθήσει και των επιλογών της ηγεσίας της.

Αν δεν υπάρχουν μετασχηματιστικοί ηγέτες να αναλάβουν το πολιτικό κόστος, τότε αυτό πληρώνεται, αργά ή γρήγορα, από την ίδια την κοινωνία σωρευτικά – ως κόστος αδράνειας – μέσα από μια κρίση ή με τη μορφή οικονομικής ή κοινωνικής υστέρησης.

Το κόστος, για παράδειγμα, της απροθυμίας για ένα έντιμο συμβιβασμό στο Κυπριακό, κατά τη περίοδο 1968-1974, το πλήρωσε η ελληνοκυπριακή κοινότητα με το πραξικόπημα και την τουρκική εισβολή του 1974.⁵ Μισό αιώνα μετά, και σχεδόν είκοσι χρόνια από την ένταξη μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, βρισκόμαστε σήμερα προ του φάσματος να πληρώσουμε ξανά σωρευτικά ως κοινωνία, το κόστος της αποτυχίας μας να εξεύρουμε μια συμβιβαστική λύση που θα τερματίζει την κατοχή και θα επανενώνει την Κύπρο στο πλαίσιο μιας ομοσπονδίας, όπως προνοούν τα σχετικά ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών.⁶

⁵ Ο Γλαύκος Κληρίδης σημειώνει χαρακτηριστικά πως «αν κατά την περίοδο 1968-1974 ο Μακάριος και η αντιπολίτευσή του έκαναν ρεαλιστική εκτίμηση του τι μπορούσε να ήταν μια δυνατή λύση [...],θα μπορούσαμε να αποφύγουμε την καταστροφή του 1974» (βλ. Γλαύκος Κληρίδης, *Η Κατάθεσή μου*, (Λευκωσία: Εκδόσεις Αλήθεια,1991), σ.537.

⁶ Το γεγονός ότι είχαμε και έχουμε να αντιμετωπίσουμε ένα εξαιρετικά περιοριστικό παράγοντα, όπως η τουρκική επιδίωξη για διχοτόμηση του νησιού, μπορεί να αποτελεί ελαφρυντικό, όμως είναι με δεδομένους τους εξωτερικούς περιορισμούς που κρίνονται, εν τέλει, οι πολιτικές ηγεσίες - τι πράττουν ή δεν πράττουν για να τους υπερβούν.

Δεν είναι όμως μόνο στο Κυπριακό που η απροθυμία ή η αποτυχία της πολιτικής ηγεσίας να πάρει δύσκολες αποφάσεις ή να προχωρήσει έγκαιρα σε μεταρρυθμίσεις και τομές πληρώθηκε σωρευτικά από την κοινωνία κατά την πρόσφατη ιστορία μας. Μπορεί η παγκόσμια οικονομική κρίση, για παράδειγμα, στις αρχές της προηγούμενης δεκαετίας, να εισήχθη στην Κύπρο εξωγενώς, όμως τα ελλείμματα και οι παθογένειες που υπήρχαν, τόσο στον δημοσιονομικό, όσο και στον τραπεζικό τομέα, ήταν αυτές που επέτειναν τη δυσκολία διαχείρισης της κρίσης, οδηγώντας μεταξύ άλλων, στο κούρεμα των καταθέσεων, σε περικοπές μισθών και σε πρωτοφανή ψηλά, για την Κύπρο, ποσοστά ανεργίας. Με άλλα λόγια, το κόστος της αδράνειας για μεταρρυθμίσεις πληρώθηκε σωρευτικά, εν τέλει, από τους ίδιους τους πολίτες.

Προεδρικές εκλογές σε περιβάλλον απαξίωσης και το «φαινόμενο Χριστοδουλίδη»

Τι έχουμε μάθει άραγε ως κοινωνία από τα μέχρι τώρα δεινά που έχουμε υποφέρει ως αποτέλεσμα λανθασμένων επιλογών του παρελθόντος; Η αλήθεια είναι ότι το γενικότερο κλίμα απαξίωσης που έχει επικρατήσει για την πολιτική, δυσχεραίνει την προσπάθεια να αναστοχαστούμε με ορθολογισμό γύρω από το πώς επιλέγουμε τους ηγέτες μας. Στην αντίληψη πολλών πολιτών, όλοι οι πολιτικοί ηγέτες είναι οι ίδιοι – ό,τι κάνουν το κάνουν για τις ψήφους ενώ κύρια τους έγνοια είναι το προσωπικό ή κομματικό συμφέρον.

Η εδραίωση αυτής της εικόνας ως κανονικότητα της πολιτικής, στα μάτια των πολιτών, αποστερεί την πολιτική από το αξιακό και ηθικό της περιεχόμενο προάγοντας συναλλακτικές νοοτροπίες και αντιλήψεις που διαχέονται ευρύτερα σε κάθε έκφανση του κοινωνικού γίνεσθαι. Η γενικότερη αίσθηση που επικρατεί είναι πως όσοι ασχολούνται με την πολιτική – ή ακόμα και ευρύτερα με τα κοινά – ασχολούνται γιατί προσδοκούν σε προσωπικό όφελος. Οι ιδεολογίες υποχωρούν, όπως υποχωρούν και οι μεγάλες αξίες που παλαιότερα αποτελούσαν πηγή έμπνευσης και κινητοποίησης των πολιτών γύρω από τους ηγέτες.

Δεν πρόκειται ασφαλώς για κυπριακό φαινόμενο. Το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργούν οι σύγχρονες φιλελεύθερες δημοκρατίες ενισχύει τις τάσεις ατομικισμού ενώ το μιντιακό περιβάλλον μέσα στο οποίο διεξάγεται σήμερα ο πολιτικός αγώνας ευνοεί την επικράτηση της εικόνας και όχι της ουσίας της πολιτικής. Άλλωστε, εδώ και πολύ καιρό, η πολιτική έχει καταστεί «εμπορικό προϊόν» στα χέρια των ειδικών του πολιτικού μάρκετινγκ, της επικοινωνίας και των social media, με

Το μιντιακό περιβάλλον μέσα στο οποίο διεξάγεται σήμερα ο πολιτικός αγώνας ευνοεί την επικράτηση της εικόνας και όχι της ουσίας της πολιτικής.

στόχο να προσελκυσθούν όσο το δυνατό περισσότεροι «καταναλωτές». Οι πολιτικοί ηγέτες και τα πολιτικά κόμματα εξουσίας τείνουν έτσι να κινούνται στη λογική του «catch all».

Δεν υπάρχει τίποτε το μεμπτό, ασφαλώς, στο να παρουσιάζει κανείς προτάσεις που να τυγχάνουν ευρείας αποδοχής ανάμεσα στο λαό. Το θέμα είναι η ευρεία αυτή αποδοχή να διαμορφώνεται όχι με όρους συναλλακτικούς - οπότε και είναι βέβαιο ότι θα έχουμε συντήρηση του στάτους κβο - άλλα με όρους θετικής αλλαγής. Αυτό σημαίνει, όπως έχουμε πει, βούληση για ανάληψη πολιτικού κόστους από πλευράς ηγεσίας και σύγκρουση με κατεστημένα συμφέροντα και εδραιωμένες αντιλήψεις και νοοτροπίες. Η ανάγκη αυτή καθίσταται ζωτικής σημασίας εκεί και όπου υπάρχουν κρίσιμα ζητήματα που παραμένουν στάσιμα, ως αποτέλεσμα της απροθυμίας της πολιτικής ηγεσίας να αναλάβει πολιτικό κόστος.

Πάρτε, για παράδειγμα, τον τομέα της παιδείας, τον οποίο θεωρώ ως ένα κατεχοχόν τομέα στον οποίο ως κυπριακή κοινωνία πληρώνουμε ήδη κόστος - και θα πληρώσουμε ακόμα περισσότερο -, εξαιτίας της απουσίας τομών και μεταρρυθμίσεων εδώ και πάρα πολλά χρόνια. Πώς είναι δυνατό να υπάρξουν οι αναγκαίες αλλαγές, αν δεν υπάρχει πολιτική ηγεσία πρόθυμη να ταράξει τα λιμνάζοντα νερά αναλαμβάνοντας πολιτικό κόστος; Πολιτική, στο τέλος της ημέρας, όπως το είχε θέσει με τρόπο απaráμιλλο, ο Harold Lasswell είναι «ποιος παίρνει τι, πότε και πώς;»⁷

Με λογικές «catch all» μπορεί να εξασφαλίζεις δημοτικότητα, μπορεί ακόμα και να ηγηθείς μιας συναλλακτικής κυβέρνησης που θα κάνει διαχείριση της καθημερινότητας με γνώμονα το πώς θα αποφύγει το πολιτικό κόστος. Σίγουρα όμως δεν μπορείς να ηγηθείς των μεγάλων αλλαγών που έχει ανάγκη σήμερα η Κύπρος. Στην καρδιά κάθε προβλήματος που υπάρχει σε μια κοινωνία βρίσκονται διαφορετικά συμφέροντα, διαφορετικές πεποιθήσεις και οπτικές. Η προσέγγιση του «catch all», όπως άλλωστε είχε επισημάνει και ο Otto Kirchheimer που είχε εισαγάγει τον σχετικό όρο στο λεξικό των πολιτικών επιστημών, «καθιστά την πολιτική, κενή από ουσία, σύγκρουση και επιλογή».⁸

Η υποψηφιότητα Νίκου Χριστοδουλίδη στις επικείμενες προεδρικές εκλογές συνιστά επιτομή, θα έλεγε κανείς, της «catch all» προσέγγισης. Γενικόλογες και εύηχες προτάσεις με τις οποίες δεν μπορεί να διαφωνήσει κανείς και άρνηση τοποθέτησης – επί της ουσίας – στα κρίσιμα διλήμματα που έχει ενώπιον της η κοινωνία. Δεν είναι, βεβαίως, η πρώτη φορά που εφαρμόζεται μια τέτοια προσέγγιση. Ο Νίκος Χριστοδουλίδης το κάνει μεν αριστοτεχνικά, όμως η προσέγγιση αυτή έχει χρησιμοποιηθεί κατά κόρον. Κατ' ακρίβειαν, τόσο πολύ έχει

⁷ Βλ. Harold D. Lasswell, *Politics: Who gets what, when, how*, (New York: Whittlesey House, 1936).

⁸ Βλ. Andre Krouwel, "Otto Kirchheimer and the catch-all party", *West European Politics*, Τομ.26, Αρ.2, 2003, σ.24.

χρησιμοποιηθεί, που ένα μεγάλο μέρος της κοινωνίας έχει τόσο εξοικειωθεί με τη συναλλακτική αυτή λογική της πολιτικής, που δεν αντιλαμβάνεται το πρόβλημα.

Η υποψηφιότητα Νίκου Χριστοδουλίδη στις επικείμενες προεδρικές εκλογές συνιστά επιτομή, θα έλεγε κανείς, της «catch all» προσέγγισης. Γενικόλογες και εύηχες προτάσεις με τις οποίες δεν μπορεί να διαφωνήσει κανείς και άρνηση τοποθέτησης – επί της ουσίας – στα κρίσιμα διλήμματα που έχει ενώπιον της η κοινωνία.

Πρόκειται ουσιαστικά για μια μορφή πολιτικής ανοσίας, απότοκο της βαθιά απαξιωμένης εικόνας του πολιτικού συστήματος σήμερα.⁹ Αυτό, άλλωστε, εξηγεί και γιατί οι αποκαλύψεις για λογοκλοπή ή για ψεύτικους λογαριασμούς σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης - που σε άλλη χώρα θα οδηγούσαν μέχρι και σε απόσυρση υποψηφίου - λίγο έδειξαν να επηρεάζουν τη δημοσκοπική απήχηση της υποψηφιότητας Χριστοδουλίδη. Μια μεγάλη μερίδα των πολιτών δεν αντιδρά γιατί απλούστατα η γενικότερη αντίληψη που υπάρχει είναι ότι, λίγο ή πολύ, όλοι τα ίδια κάνουν.

Επιλέγοντας ηγεσία: Υπάρχει προοπτική για αλλαγή παραδείγματος;

Είναι προφανές ότι η πολιτική στην Κύπρο χρειάζεται ρήξεις και τομές. Το «φαινόμενο Χριστοδουλίδη» δοκιμάζει τις αντοχές ενός κομματικού συστήματος που βρισκόταν ήδη στα όρια του. Αυτή τη συγκυρία εκμεταλλεύεται αφού πρώτα χρησιμοποίησε το σύστημα αυτό για να ανελιχθεί πολιτικά, εβρισκόμενος στο κέντρο της εξουσίας. Η μέχρι στιγμής δημοσκοπική υπεροχή Χριστοδουλίδη εδράζεται στην γενικότερη απαξίωση των κομμάτων και της πολιτικής και στις ιδιαίζουσες συνθήκες που επικρατούν αυτή τη στιγμή στον Δημοκρατικό Συναγερμό, ως αποτέλεσμα και της φθοράς που επέφεραν δέκα χρόνια παραμονής στην εξουσία. Γι' αυτό και είναι επισφαλής. Ανάλογα φαινόμενα είναι προσωρινά. Γι' αυτό και η προεκλογική μάχη που δίνει είναι μια μάχη με τον χρόνο.

Το βέβαιο είναι πως η υποψηφιότητα Νίκου Χριστοδουλίδη δεν αποτελεί απάντηση στην κρίση που αντιμετωπίζει η πολιτική σήμερα αλλά επιφαινόμενο της κρίσης. Εργαλειοποιεί την κρίση για να προβληθεί ως κάτι το διαφορετικό, δεν έχει δώσει όμως κανένα δείγμα

⁹ Σε διάφορες μετρήσεις που δημοσιεύονται τα τελευταία χρόνια, το ποσοστό εμπιστοσύνης των πολιτών προς τα κόμματα και τους πολιτικούς κινείται μεταξύ 10% και 15% (βλ. ενδεικτικά, Έρευνα Ευρωβαρόμετρου 96, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Απρίλιος 2022).

γραφής ότι προτίθεται ή ότι μπορεί να αντιμετωπίσει την κρίση. Αυτό έχει αρχίσει ήδη να γίνεται κατανοητό. Η αντιμετώπιση της κρίσης προϋποθέτει συγκρούσεις - ακόμα και σύγκρουση του ηγέτη με τους ίδιους τους υποστηρικτές του. Ο Νίκος Χριστοδουλίδης δεν έχει επιχειρήσει καμιά σύγκρουση, ποτέ και για κανένα θέμα. Ούτε το προεκλογικό του πρόγραμμα προδιαθέτει για κάτι τέτοιο, ούτε η ετερόκλητη κοινοπραξία κομμάτων που τον στηρίζει. Προτάσσει, αντ' αυτού την ενότητα ωσάν και η κρίση που αντιμετωπίζει η χώρα, στο τομέα της διαφθοράς για παράδειγμα, οφείλεται στην απουσία ενότητας. Η ενότητα μπορεί να είναι μέσο για την επίτευξη ενός εθνικού στόχου, αφού πρώτα όμως προσδιοριστεί ο στόχος - και στόχος, εν προκειμένω, δεν μπορεί να είναι η εξουσία. Σε μια ακραία της εκδοχή, μάλιστα, μια τέτοια «συναλλακτική ενότητα» μπορεί να οδηγεί και σε «ομερτά».

Η ενότητα μπορεί να είναι μέσο για την επίτευξη ενός εθνικού στόχου, αφού πρώτα όμως προσδιοριστεί ο στόχος - και στόχος, εν προκειμένω, δεν μπορεί να είναι η εξουσία. Σε μια ακραία της εκδοχή, μάλιστα, μια τέτοια «συναλλακτική ενότητα» μπορεί να οδηγεί και σε «ομερτά».

Η υποψηφιότητα Ανδρέα Μαυρογιάννη, από την άλλη, διαθέτει σαφώς πιο τεχνοκρατικά στοιχεία, που ταιριάζουν στο προφίλ ενός έμπειρου και επιτυχημένου διπλωμάτη ενώ εκπέμπει χαρακτηριστικά καλλιεργημένου και έντιμου ανθρώπου. Μολαταύτα, η ίδια η φύση της επαγγελματικής του πορείας ως διπλωμάτη αλλά και ο τρόπος που εξήγγειλε την υποψηφιότητα του - υπό την αίρεση, δηλαδή, υιοθέτησής της από κάποιο μεγάλο κόμμα - δε συνηγορεί προς την κατεύθυνση ότι είναι έτοιμος να αναλάβει προσωπικά ρίσκα, πράγμα αναγκαίο για ένα ηγέτη που θέλει να προωθήσει ρήξεις και τομές. Έπειτα, το να υπηρετείς με την ίδια επάρκεια και αφοσίωση και την πολιτική του Γιώργου Βασιλείου και την πολιτική του Τάσσου Παπαδόπουλου συνιστά προτέρημα για ένα διπλωμάτη - όχι όμως για ένα πολιτικό ηγέτη.

Το μεγαλύτερο, ωστόσο, μειονέκτημα της υποψηφιότητας του Ανδρέα Μαυρογιάννη είναι η εκ των υστέρων προσπάθεια να παρουσιαστεί ως εναλλακτική επιλογή έναντι της απερχόμενης κυβέρνησης ως προς τη διαχείριση του Κυπριακού, στο οποίο είχε άμεση ευθύνη και εμπλοκή ως Διαπραγματευτής. Σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό, βεβαίως, η ίδια λογική ισχύει και για τον Νίκο Χριστοδουλίδη. Αν κάποιος διαφωνεί με μείζονες πολιτικές μιας συγκεκριμένης κυβέρνησης δεν αναλαμβάνει χαρτοφυλάκιο Υπουργού αλλά ούτε και Διαπραγματευτή. Αν δε αποφασίσει κάποια στιγμή ότι θέλει να προσφέρει ο

ίδιος μια εναλλακτική επιλογή προς τους πολίτες, επειδή διαπιστώνει, για παράδειγμα, ότι έχει μείζονες διαφωνίες με την κυβέρνηση που υπηρετεί, τότε τουλάχιστον παραιτείται καταγράφοντας τη διαφωνία του.

Ούτε όμως η υποψηφιότητα του Αβέρωφ Νεοφύτου κατέρχεται στις εκλογές χωρίς προβλήματα. Καταρχάς, ως πρόεδρος του κυβερνώντος κόμματος χρεώνεται αποκλειστικά κάθε σκάνδαλο, παράληψη και τη φυσιολογική φθορά μιας δεκαετούς διακυβέρνησης, παρόλο που το κόστος αυτό θα έπρεπε να επιμερίζεται – τουλάχιστον εξίσου – και στον Νίκο Χριστοδουλίδη, που επί δεκαετίας σχεδόν υπήρξε κορυφαίο κυβερνητικό στέλεχος.¹⁰ Αν και σε κρίσιμα ζητήματα κατέγραψε δημοσίως τη διαφωνία του – κυρίως στο Κυπριακό – στη συνέχεια κράτησε χαμηλούς τόνους για να αποτρέψει περαιτέρω τριβές με την κυβέρνηση, ειδικότερα ενόψει των βουλευτικών του 2021. Πιστώνεται για τη συνετή οικονομική διαχείριση της διακυβέρνησης Αναστασιάδη, υπό εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες και το σημαντικό μεταρρυθμιστικό έργο. Σε ότι αφορά, όμως, στον τομέα της αντιμετώπισης της διαφθοράς, θεωρείται μέρος του κατεστημένου.

Αν κάποιος διαφωνεί με μείζονες πολιτικές μιας συγκεκριμένης κυβέρνησης δεν αναλαμβάνει χαρτοφυλάκιο Υπουργού αλλά ούτε και Διαπραγματευτή.

Το ερώτημα είναι, λοιπόν, ποιος από τους τρεις «βασικούς» υποψηφίους, με βάση τις δημοσκοπήσεις¹¹, έχει μεγαλύτερες πιθανότητες σε περίπτωση εκλογής, να προχωρήσει στις αναγκαίες ρήξεις και τομές αναλαμβάνοντας πολιτικό κόστος; Έχω την άποψη ότι δυνητικά ο Αβέρωφ Νεοφύτου είναι σε καλύτερη θέση και έχει τις περισσότερες πιθανότητες να το πράξει. Καταρχάς, ότι διαθέτει τα ισχυρότερα ηγετικά χαρακτηριστικά το καταγράφουν ήδη οι δημοσκοπήσεις. Το ότι, επίσης, έχει πίσω του το μεγαλύτερο κόμμα, προσμετρά επίσης θετικά, ιδιαίτερα σε κοινοβουλευτικό επίπεδο. Τέλος, ο συνεπής δυτικός του προσανατολισμός και οι σχέσεις που έχει καθιερώσει στον ευρωπαϊκό χώρο αποτελούν στοιχεία που ενισχύουν αυτή την προοπτική, ιδιαίτερα στο πεδίο του Κυπριακού – όπου βρίσκεται, κατά την άποψη μου, και το κύριο διακύβευμα των εκλογών.¹²

¹⁰ Κατακρίβειαν, σε ότι αφορά ιδιαίτερα το Κυπριακό ή θέματα στα οποία είχε άμεση αρμοδιότητα ως Υπουργός Εξωτερικών, όπως και στο ζήτημα των διαβατηρίων, η ευθύνη του ήταν σαφώς μεγαλύτερη.

¹¹ Θα πρέπει να σημειωθεί πάντως εδώ πως είναι ίσως η πρώτη φορά που, πέραν των υποψήφιων που υποστηρίζονται από τα παραδοσιακά κόμματα, κατέρχονται σε αυτές εκλογές και ορισμένοι υποψήφιοι με ιδιαίτερα ποιοτικά χαρακτηριστικά, χωρίς ωστόσο πιθανότητες εκλογής.

¹² Βλ. Χριστόφορος Φωκαΐδης, “Ο ΔΗΣΥ, οι κληριδικές παρακαταθήκες στο Κυπριακό και οι προεδρικές εκλογές”, *Ινστιτούτο Πολιτικής και Δημοκρατίας*, Νοέμβριος 2022.

Στην οικονομία, είναι ευρέως αποδεκτό ότι διαθέτει τις γνώσεις και την εμπειρία προκειμένου να διαχειριστεί κρίσεις και προκλήσεις που προβλέπονται για το αμέσως επόμενο διάστημα. Ο κρίσιμος τομέας όμως όπου θα κριθεί το μέλλον της Κύπρου είναι το Κυπριακό, όπου ο Αβέρωφ Νεοφύτου έχει δώσει σαφή στίγμα ως προς τις προθέσεις του. Πρώτον, αποδοχή του πλαισίου Γκουτέρες για να σταλεί ισχυρό μήνυμα αξιοπιστίας στη διεθνή κοινότητα.¹³ Δεύτερο, έναρξη διαβουλεύσεων για υποβολή αίτησης για ένταξη στο ΝΑΤΟ προκειμένου να απεγκλωβιστεί το ζήτημα της ασφάλειας από την εμμονή της Άγκυρας και των Τουρκοκυπρίων για τουρκικές εγγυήσεις μετά τη λύση και παράλληλα προώθηση σχεδίου για αξιοποίηση των υδρογονανθράκων, κατά τρόπο που να οδηγούν σε ξεκλείδωμα δυναμικών για λύση του Κυπριακού. Είναι αναγκαίο να προστεθεί σε αυτά και ένα τολμηρό άνοιγμα προς τους Τουρκοκυπρίους, με τη συνδρομή της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να στηριχθούν οι δυνάμεις εντός της κοινότητας που αντιστέκονται στη προσπάθεια της Τουρκίας για πλήρη κηδεμόνευση των κατεχομένων.

Ο κρίσιμος τομέας όμως όπου θα κριθεί το μέλλον της Κύπρου είναι το Κυπριακό, όπου ο Αβέρωφ Νεοφύτου έχει δώσει σαφή στίγμα ως προς τις προθέσεις του.

Πέραν του Κυπριακού, υπάρχει όμως και ακόμα ένα ζήτημα στο οποίο θεωρώ είναι ανάγκη να υπάρξει αλλαγή κατεύθυνσης. Αυτό αφορά ευρύτερα τον τρόπο που διεξάγεται η πολιτική και που άπτεται βεβαίως και των ζητημάτων διαφθοράς, όπου πρέπει να υπάρξουν ρήξεις και τομές. Το πακέτο προτάσεων που πρώτος έχει υποβάλει ο Αβέρωφ Νεοφύτου για ενίσχυση των ελέγχων και εξισορροπήσεων στο πολιτειακό μας σύστημα έχει ήδη διαμορφώσει τις προϋποθέσεις για πολιτικές και κοινωνικές συναινέσεις προς την κατεύθυνση ουσιαστικών αλλαγών. Δεν πρέπει να διαφύγει της προσοχής ότι οι πιο σημαντικές από τις προτάσεις που έχει υποβάλει, και που έτυχαν αρχικά υποδοχής από τους άλλους υποψηφίους με αρνητισμό και σκωπτικά σχόλια, σήμερα υιοθετούνται σχεδόν από όλους, όπως για

παράδειγμα η πρόταση για διαχωρισμό των εξουσιών του Γενικού Εισαγγελέα ή η πρόταση για τον διορισμό κρατικών αξιωματούχων με την εμπλοκή Βουλής/γνωμοδοτικού συμβουλίου.

Ο Αβέρωφ Νεοφύτου θα πρέπει συνεπώς να στείλει το μήνυμα ότι μετά τις εκλογές είναι έτοιμος για ρήξεις και τομές. Ακόμα και δεσμευόμενος ότι δε θα επιδιώξει δεύτερη θητεία. Αφαιρώντας το κίνητρο της επανεκλογής, αφαιρείς, σε μεγάλο βαθμό, και την

¹³ Κατά την άποψη μου αυτό θα πρέπει να γίνει ακόμα και μονομερώς - ασχέτως του ότι δεν θα γίνει αποδεκτό από την τουρκοκυπριακή πλευρά - ως ένα στοιχείο που μπορεί να συμβάλει στην αποτροπή κινήσεων περαιτέρω διολίσθησης του Κυπριακού στο επόμενο διάστημα.

«μηχανιστική» σχεδόν ανάγκη ενός πολιτικού να είναι αρεστός. Το ότι θεωρείται μέρος του κατεστημένου μπορεί, έτσι, από μειονέκτημα να γίνει πλεονέκτημα. Ένας ικανός ηγέτης που γνωρίζει το κατεστημένο μπορεί και ευκολότερα να το αλλάξει, αν η φιλοδοξία της αλλαγής υπερβεί τον περιορισμό που επιβάλλει πάντα στους πολιτικούς ο φόβος του πολιτικού κόστους. Σε μια τέτοια περίπτωση, ο Αβέρωφ Νεοφύτου θα έχει τη δυνατότητα να οδηγήσει το πολιτικό σύστημα σε τροχιά για αλλαγή παραδείγματος.

Όσο κι' αν ακούγεται παράδοξο, η Κύπρος έχει σήμερα περισσότερη ανάγκη από «σύγκρουση», παρά από όση έχει για «ενότητα». Η επόμενη μέρα των εκλογών θα πρέπει να αποτελέσει την απαρχή μιας νέας περιόδου για την εξυγίανση της πολιτικής. Η χώρα έχει επείγοντος ανάγκη από αλλαγή προτύπου. Έχουμε ανάγκη από μια νέα πολιτική κουλτούρα με μετασχηματιστικά χαρακτηριστικά και από πολιτικούς που θα ιεραρχούν το κοινό καλό πάνω από το προσωπικό τους συμφέρον. Ειδικά, οι υποστηρικτές του Δημοκρατικού Συναγερμού δεν χρειάζεται να ανακαλύψουν το πρότυπο αυτό. Με αυτό το πρότυπο είναι που θεμελιώθηκε ο Δημοκρατικός Συναγερμός από τον Γλαύκο Κληρίδη. Μερικές γραμμές από την Ιδρυτική Διακήρυξη του 1976 επαρκούν για του λόγου το αληθές:

«Τίποτε δεν υπάρχει ωραιότερο από το να αντιμετωπίζει κανείς την κοινή γνώμη, όταν πρόκειται ακριβώς να πατάξει τη δημαγωγία για να συμβουλευσει τα όρια και όταν ακόμα πρόκειται να διακινδυνεύσει τη δημοτικότητά του για να υποστηρίξει το συμφέρον της πατρίδας».¹⁴

Ένας ικανός ηγέτης που γνωρίζει το κατεστημένο μπορεί και ευκολότερα να το αλλάξει, αν η φιλοδοξία της αλλαγής υπερβεί τον περιορισμό που επιβάλλει πάντα στους πολιτικούς ο φόβος του πολιτικού κόστους.

¹⁴ Ιδρυτική Διακήρυξη Δημοκρατικού Συναγερμού, άρθρο 6, παρ. γ, 4 Ιουλίου 1976.